

1. Μόνιμη ή ημιμόνιμη εγκατάσταση (Γ) σε σχέση με διάφορους τύπους δραστηριοτήτων
(Α: κυνηγετική στάση,
Β: θέση-φροντίδα).
(Κατό H. Müller-Beck, 1984).

ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

Η ΚΑΤΟΙΚΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΟΜΕΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Γεωργία Κουρτέσα-Φιλιππάκη

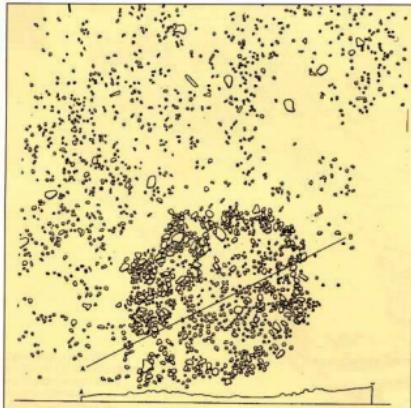
Αρχαιολόγος - Προϊστοριολόγος
Δρ. του Πανεπιστημίου των Παρισίων (Paris I - Sorbonne)

Τα σπήλαια, οι βραχοσκεπές και οι υπαίθριες θέσεις αποτέλεσαν τους χώρους εγκατάστασης του ανθρώπου σε όλη τη διάρκεια της ΠΕ.

Οι σύγχρονες μελέτες έδειξαν ότι στην περίπτωση των υπαίθριων θέσεων οι παλαιοιλιθικοί έσπηναν τους καταυλισμούς τους στις όχθες ποταμών ή σε υψίπεδα, δίπλα σε πηγές νερού ή σε λίμνες. Τα σπήλαια και οι βραχοσκεπές είχαν συνήθως νοτιοανατολικό προσανατολισμό, για να δέχονται τις ακτίνες του ήλιου, πηγή φωτός και ζεστασίας, σε όλη τη διάρκεια της ημέρας. Άλλωστε μόνο ο χώρος μπροστά από σπήλαια και η είσοδος κατοικήθηκαν, το ψυχρό και αφιλόξενο εσωτερικό τους προορίζόταν για άλλες δραστηριότητες.

Οι κλιματολογικές συνθήκες έπαιξαν αναμφισβίτητα μεγάλο ρόλο στην επιλογή του χώρου κατοικησης, καθώς και ο χαρακτήρας της εγκατάστασης, εάν δηλ. επρόκειτο για μόνιμες ή ημιμόνιμες θέσεις (camp base), κυνηγετικές στάσεις (killing sites), θέσεις-σφαγεία (butchering sites).

Αντίθετα σε μια διαδεδομένη άποψη, που οφείλεται σε μια παρεξηγημένη ερμηνεία του νομαδισμού, ο παλαιοιλιθικός άνθρωπος δεν περιφερόταν διαρκώς και άσκοπα από τη μια περιοχή στην άλλη. Εάν η οικοδόμηση δεν άρχισε παρά μόνο στη Νεολιθική, αυτό δεν σημαίνει ότι στην εποχές που προηγήθηκαν οι ανθρώποι δεν είχαν την ανάγκη μιας μόνιμης ή ημιμόνιμης εγκατάστασης. Άλλωστε τα ανασκαφικά δεδομένα, τόσο παλιά όσο και συγχρόνα, έδειξαν ότι οι παλαιοιλιθικοί χρησιμοποιούσαν την ίδια θέση περισσότερες από μία φορά, και αυτό κατά τη διάρκεια χιλιετιών.

2a. Η κυκλική δομή κατοικίας στον ευρύτερο αρχαιολογικό χώρο.

(Κατά L. S. B. Leakey).

1: οστά; 2: πέτρες;

3: λίθινα εργαλεία.

2. Η θέση DK στο Olduvai, στην Τανζανία. Ανασκαφή μιας από τις πιο παλές ανθρώπινες δομές κατοικίας. (Φωτ. Dr. Leakey).

Ta πιο παλιά στοιχεία προέρχονται από τις θέσεις της Ανατολικής Αφρικής, όπου αποκαλύφθηκαν και τα πιο παλιά ανθρώπινα σκελετικά κατάλοιπα και εργαλεία. Οι πρώτοι άνθρωποι εγκαταστάθηκαν σε ιρκετά διαφορετικά τοπία, όπως τροπική στέπη με δένδρα ή σαβάνα. Προτιμήθηκαν οι θέσεις κατά μήκος ποταμών που τροφοδοτούναν μεγάλες λίμνες, ή άλλες σε έξωφυτα δοσών. Οι επιφάνειες κατοικήστηκαν που διατηρήθηκαν στις θέσεις Koobi Fora στην Κένυα, Melka Konture στην Αιθιοπία, Olduvai και Kalambo Falls (εικ. 2) στην Τανζανία... φέρουν ίχνη εμφάνων δομών: δάπεδα από πέτρες που μετέφεραν οι άνθρωποι, πάνω στα οπία βρέθηκαν λίθινα εργαλεία και οστά θηλαστικών. Κατά κανόνα στις θέσεις που χρονολογούνται πριν από 1,5 εκ. χρόνια οι χώροι κατανομής των εργαλείων και των οστών συμπίπτουν και δεν μπορεί κανείς να διακρίνει χώ-

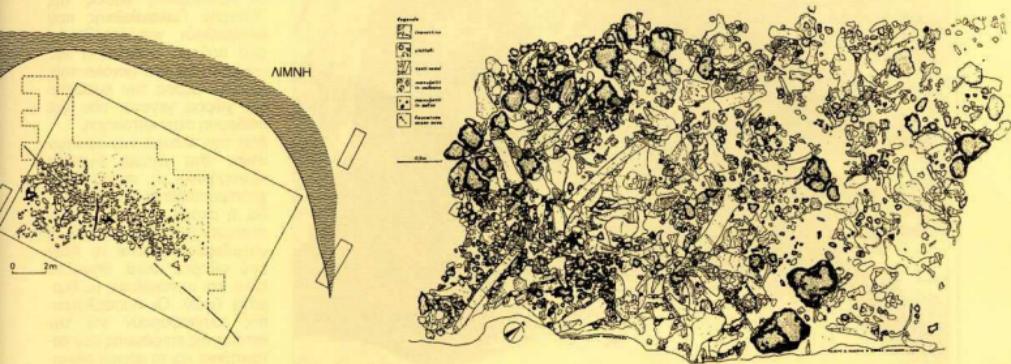
ρους διαφορετικών δραστηριοτήτων. Ωστόσο οι θέσεις Olduvai και Melka Konture έδωσαν πιο σύνθετες δομές. Στη θέση DK1 στο Olduvai, που χρονολογείται γύρω στα 1,7 εκ. χρόνια, ο ανασκαφέας L. Leakey αποκάλυψε μια κυκλική δομή από ευθυγραμμένες πέτρες (εικ. 2a), που ερμηνεύθηκε ως βάση ενός προστατευτικού υπόστεγου φτιαγμένου από κλαδιά ή ως προστασία από τον άνεμο. Στη θέση Gombole 1B στη Melka Konture, γύρω στα 1,6 εκ. χρόνια, παραπρήθηκαν τα ίχνη μιας που μακρόχρονης εγκατάστασης και μιας που συστηματικής οργάνωσης του χώρου: η ζώνη με στενά καταλόπια ήταν σαφώς διαχωρισμένη από αυτήν με τα λίθινα κατάλοιπα.

Οι θέσεις αυτές φαίνεται ότι αντιπροσωπεύουν εποχιακές εγκαταστάσies. Το έδαφος ήταν συχνά καλυμμένο από αποθέσεις που άφηναν οι κατά καιρούς πλημμύρες.

Τα στενά καταλόπια που βρέθηκαν εκεί αποτελούνται από οστά θηλαστικών που ζούσαν στο Έρημο και ανοιχτό περιβάλλον της σαβάνας, όπως ελέφαντες, όλογα, ρινόκεροι, πιποτόπταιμοι κλπ. Η μελέτη έδειξε ότι ο διαμελισμός των ζώων γινόταν έξω από τον οικισμό. Έτσι είναι δυνατό να διακρίνει κανείς σ' αυτή την τάσο μακρινή εποχή μόνιμης εγκαταστάσεις και άλλες θέσεις που χρησιμοποιήθηκαν για το γδάρισμα του ζώου και τον διαμελισμό του κρέατος.

Στις πρωχωριμένες φάσεις της Πρώιμης Παλαιολιθικής, στην Ευρώπη, οι δομές κατοικίας παρουσιάζουν ποικιλομορφία, ίσως και κάποια αισθητική φροντίδα: ευθυγράμμισμένοι λίθοι που διαμορφώνουν ένα πλακοστρωμένο δάπεδο 6x1,5 μέτρα (Solheimac στη Γαλλία, εικ. 3), οικήματα ωοειδών σχήματος (Terra Amata), τοιχάρια προστασίας στην είσοδο βραχοσκεπής (Lazaret).

Στη θέση Isernia la Pineta της Ιταλίας η επιφάνεια κατοικήστηκε αποτελείται από μια πλακόστρωση από μεταφερμένες πέτρες, τοποθετημένες μαζί με μια συσσώρευση στον μεγάλων θηλαστικών (εικ. 4). Σε όλες τις περιπτώσεις πρό-

κειται για εποχιακους καταυλισμους.

Στην Terra Amata ο ανασκαφέας H. de Lumley αποκάλυψε επιφανεις κατοικήσης με εργαλειακά σύνολα της Αχελαίας. Η ανάλυση της ύρης έδειξε ότι η θέση εκατοκειτο από τον άνθρωπο ανάμεσα στην ανοιχή και την αρχή του καλοκαιριού. Στο εσωτερικό του ωοειδούς οικήματος δεν διακρίθηκαν χώροι διαφορετικών δραστηριοτήτων, εκτός ίσως από αυτούς που προορίζονταν για την κατεργασία των λίθινων υλών.

Αντίθετα, στη σημεριά του Lazaret, σ' ένα χώρο που οριζεται από μια τεντά στο εσωτερικό της σπηλιάς, ανανωριστικά χώροι που προορίζονται για ανάπτυξη και άλλοι που περιεχουν εστιές και κατάλοιπα τροφής. Η καθημερινή δραστηριότητα, όπως ο διαιμειλισμός του κρέατος και η κατεργασία των λίθινων πρωτων υλών, ήταν σταδιακά επεκτείνονται από τη σκηνή (εικ. 5).

Στις τελικές φάσεις της Πρώιμης Παλαιολιθικής απαντούν και διάφορα τύποι χτισμένων εστιών, οι οποίες άλλωστε πλήθινουν, καθώς και οι προστατευτικές δομές.

Στη Μέση Παλαιολιθική θίβεται το θέμα των κυνηγετικών χώρων. Η δομή της κατοικίας στην Μουστέρα, έτσι όπως ήρθε στο φως από τις διάφορες γεωγραφικές περιοχές της Ευρώπης, αποτελεί ένα σημαντικό επιχείρημα, ευνοϊκό για

την ύπαρξη τέτοιων κυνηγετικών χώρων. Στις περιοχές όπου οι θέσεις της Μουστέρας είναι πολυάριθμες και καλά μελετημένες, για παράδειγμα στη Νότια Γαλλία (Luberon), παραπρέβεται η ύπαρξη αυστηρά καθορισμένων μικροπεριοχών όπου αναγνωρίζεται μια κύρια μόνιμη ή ημιμόνιμη εγκαταστάσεως περιτριγυρισμένη από μια σειρά δορυφορικών θέσεων, όπου λάβαναν χώρα δραστηριότητες όπως το κυνήγι, η περιουσλογίη, η κατεργασία των λίθινων πρώτων υλών κ.ά.

Σε ποι ανοικτές περιοχές, όπως για παράδειγμα στη ρωσική πεδιάδα, δεν παραπρήθηκαν παρόμιοι δομές. Θα πρέπει ίσως να αναδιπλουμενοι εκεί κάποιο αλλο μοντέλο κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης. Ούτως ή άλλως πάντως, ο νομαδισμός του ανθρώπου του Νεάντερταλ, έτσι όπως υποστηρίχθηκε από πολλούς ερευνητές, φινεται να παινει μορφές πιο μόνιμες σε περιοχές ιδιαίτερα πλούσιες σε θήραμα.

Τα αρχαιολογικά δεδομένα από τη θέση Molodova, στην κοιλάδα του Δνίστερου, υπονοούν έναν τέτοιο τρόπο ζωής (εικ. 6). Εκεί βρέθηκαν κατασκευές με οστά μαμούθ. Το καθέ οικήμα έχει σχήμα αωειδές με μεγάλη διάμετρο 10 έως 7 μ. και διάφορες μικρές εστιές στο εσωτερικό. Οι οικιακές δραστηριότητες λάβαιναν χώρα στο εξωτερικό του οική-

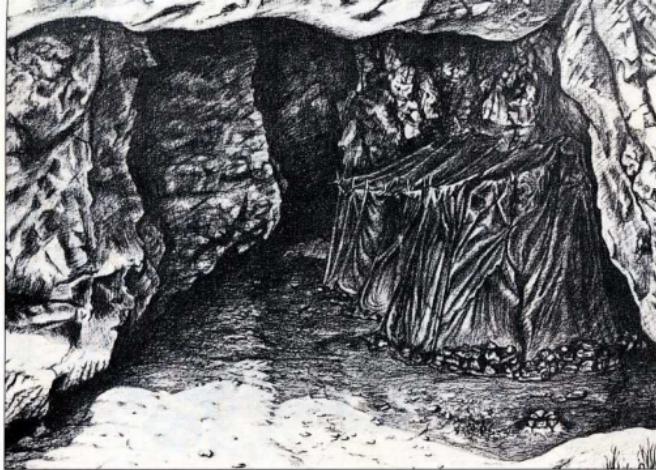
ματος. Παρόμοιες δομές ήρθαν στο φως σε υπαίθριες θέσεις στη Δυτική Ευρώπη (Fontmaure, στη Γαλλία). Ακόμα και οι εγκαταστάσεις σε σπηλια, όταν έχουν ένα μόνιμο ή ημιμόνιμο χαρακτήρα, παρουσιάζουν κατασκευές που είχαν στόχο να προστατεύσουν τον ανθρώπο από το ψύχος και την υγρασία. Στη θέση Rech de l'Azé εντοπίστηκαν μικρά τοιχάρια χτισμένα με ξηρολιθιά γύρω από μια ομάδα εστιών τοποθετημένων ημικυκλικά.

Τα χαρακτηριστικά της κατοικήσης στις πρώιμες φάσεις της Ύστερης Παλαιολιθικής είναι ενδεικτικά επίσης της ύπαρξης και λειτουργίας στενών γεωγραφικών περιοχών, στο πλαίσιο των οποίων συναντάμε τον συνδυασμό μόνιμων ή ημιμόνιμων βάσεων και κυνηγετικών στάσεων. Η απόσταση μεταξύ των δύο αυτών τύπων θέσεων είναι δύσκολο να εκτιμηθεί σημερα. Ωστόσο στις Ωρινάκies θέσεις φαίνεται να είναι περίπου 10-20 χλμ., ενώ στις θέσεις της ρωσικής πεδιάδας 100-200 χλμ.. Με αυτά τα δεδομένα το κυνήγι, τουλάχιστον στη δεύτερη περίπτωση, έπαιρνε τη μορφή οργανωμένων μετακινήσεων με άξονα Βορρά-Νότο.

Οι καταυλισμοί στις υπαίθριες θέσεις την ίδια εποχή ήταν κυρίως μόνιμες ή ημιμόνιμες βάσεις. Στην Ωρινάκια της Κεντρικής Ευρώπης βρέθηκαν ημιπόγεια οικήματα σκαμμέ-

3. Η θέση Soleilhas στη Γαλλία. Επιφάνεια κατοικήσης της Πρώιμης Παλαιολιθικής.
(Κατά Broglie A., 1986).

4. Η θέση Iserna La Pineta στην Ιταλία. Επιφάνεια κατοικήσης της Πρώιμης Παλαιολιθικής.
(Κατά Broglie A., 1986).

5. Η βάση Lazaret, στη Γαλλία. Διαιρέωση χώρου εγκατάστασης στο εσωτερικό ενός σπηλαίου και αναποράσσων. (Κατά H. De Lumley).

να στο ασβεστώδες πέτρωμα (loess) με ελαφρές υπερδομές και ίως ξύλινες σκέπες (Barca, στη Σλοβακία). Στην Ανατολική Ευρώπη οι θέσεις παρουσιάζουν δείγματα πλακοστρωμένων δαπέδων ή δομές με οστά μαμμούθ.

Δομές κατοικίας εντοπίστηκαν επίσης στις βραχοκετέες ή στις ειδόδους των σπηλαίων. Στο σπήλαιο του Renne στη θέση Arcy-sur-Cure, στη Γαλλία, εντοπίστηκε μια κυκλική δομή λίθων διαμέτρου 2 μ. γύρω από τον κεντρικό χώρο της σπηλιάς, μια εστία, πασσαλότρυπες και χαυλιόδοντες μαμ-

μούθ (εικ. 7, 7a). Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι στις πρώμες φάσεις της Υστερης Παλαιολιθικής συνυπάρχουν διαφορετικές δομές κατοικίας με ποικιλά υλικά, ίως ξύλο, πέτρα, οστά ή χαυλιόδοντες μαμμούθ, είτε στο επίπεδο του εδάφους είτε ψηστόγειες. Η εποχή αυτή δεν είναι ενδεικτική νεοτερισμών στη χρήση του κατοικημένου χώρου ούτε στην οικόδομη της κατοικίας. Ο Σύγχρονος άνθρωπος της Θρινάκιας συνεχίζει τις παραδόσεις και τις τεχνικές των προκατόχων του (εικ. 8).

7 & 7a. Δομή κατοικίας στο εσωτερικό του σπηλαίου Renne στη Arcy-sur-Cure, Γαλλία. (Κατά A. Leroy-Gourhan). Υστερη Παλαιολιθική.

Οι πολιτισμικές φάσεις της Υστερης Παλαιολιθικής που ακολουθούν, χαρακτηρίζονται από σοβαρή επιδείνωση του κλίματος σε ένα μεγάλο τουλάχιστο μέρος του ευρωπαϊκού χώρου, γεγονός που είχε επιδράση στην κατοικία.

Από την πλευρά των πρώτων υλών, στη Δυτική Ευρώπη προτίμηθε η πέτρα, που χρησιμοποιήθηκε για τα δάπεδα, ή ακόμα το χτίσιμο προστατευτικών τοιχαρίων, ενώ οι υπερδομές φαινεται να ήταν από φεράτρα υλικά, όπως το ξύλο, και η επικάλυψη με δέρματα ζώων. Οι πασαλότρυπες πληροφορούν για την έκταση της επιφάνειας που κατοικήθηκε και τη μορφή του οικήματος, που ήταν κυρίως κυκλική.

Η Ανατολική Ευρώπη έδειξε ιδιαίτερη προτίμηση για τις ζωικές μίλες, όπως κόκαλα ή χαυλιόδοντας μαμμούθ. Οι μορφές των οικημάτων ποικίλουν, κατά μεγάλο ποσοστό όμως ήταν ημιποτόγεια. Η διαφορά αυτή ίσως οφείλεται στο περιβάλλον: τούνδρα με δέντρα στη δύση, στέπη στην ανατολή. Ας σημειωθεί επίσης η διαφοροποίηση στα θηράματα την ίδια εποχή: τάρανδος, ελάφι και αιγαγρος στη Δυτική Ευρώπη, μαμμούθ στην Ανατολική.

Στην Ανατολική Ευρώπη οι θέσεις της Γκραβέττιας ανασκάφηκαν σε μεγάλη έκταση και

παρουσιάζουν μια ιδιαίτερα σύνθετη δομή.

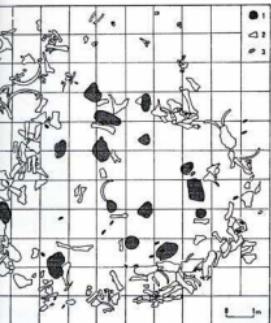
Στη θέση Pavlov I φαίνεται η αρχή της σύνθετης οργάνωσης μιας τέτοιας κατοικήσης, που περιλαμβάνει 9 τάφρους κατανεμμένες με ακανονιστικό τρόπο γύρω από μια εσωτερική έκταση με πολλές εστίες,

τάφροι ακανόνιστου σχήματος τοποθετημένες στην περιφέρεια (εικ. 9). Η δομή αυτή ερμηνεύτηκαν με τον ίδιο τρόπο τόσο στο Kostenki όσο και στο Andereino. Ανεξάρτητα από το θεωρητικό μοντέλο που στρίζει αυτή την ερμηνεία, σήμερα είναι δύσκολο να δεχτούμε την ύπαρξη μιας τόσο μεγάλης κα-

τολικής Ευρώπης, και ανάλογες επιφάνειες κατοικησης ερμηνεύτηκαν με τον ίδιο τρόπο τόσο στο Kostenki όσο και στο Andereino. Ανεξάρτητα από το θεωρητικό μοντέλο που στρίζει αυτή την ερμηνεία, σήμερα είναι δύσκολο να δεχτούμε την ύπαρξη μιας τόσο μεγάλης κα-

6. Δομή κατοικίας στη θέση Molodova, Ουκρανία.
Μέση Πλατειόβικη.
(Κατά A. P. Chernich).
1: εστίες, 2: οστά μαμούθ,
3: χαυλιδοντες μαμούθ.

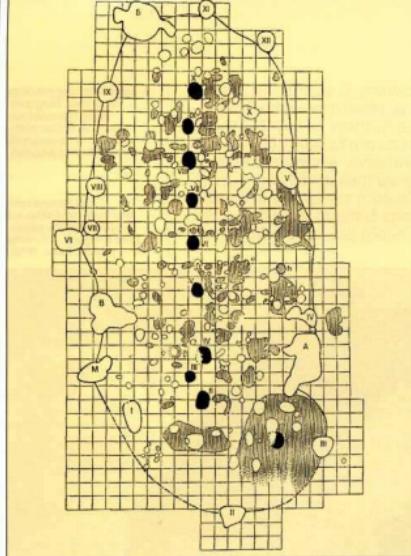
8. Η βραχοσκεπή Bruniquel στη Γαλλία και
η οργάνωση του χώρου.
(Από L. Figuer, *L'Homme
primitif*, Paris, 1870).

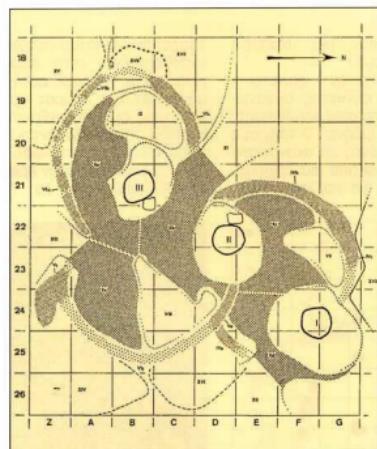
Το μεγαλύτερο μέρος αυτών των δομών φαίνεται να είναι σύγχρονο.

Μια μεταγενέστερη φάση αντιπροσωπεύεται στις θέσεις Kostenki I και Andereino στη ρωσική πεδιάδα. Στο Kostenki αποκαλύφθηκε μια επιφάνεια κατοικήσης ελλειπτικού σχήματος, έκτασης 37x15 μ. 9 εστίες ήταν ευθυγραμμισμένες στον κατά μήκος άξονα και 16

Η θέση Kostenkí i στη
ρωμαϊκή περίοδο. Δυμές
κατοικίας: Υπέρηχο
Παλαιολιθικό.
(Κατέ P. Efimenko).

Βιβλιογραφία

- Bailey G. et al., 1986. "Palaeolithic investigations at Klithi: preliminary results of the 1984 and 1985 field seasons". *The Annual of the British School of Archaeology in Athens*, 81.
- Chauvalon J., Chauvalon N., Hours F., Piperno M., 1979. "From the Oldowan to the Middle Stone Age at Melka-Konture (Ethiopia): understanding cultural changes". *Quaternaria*, 26.
- Desessoles P., Kozlowski J., 1994. *Les habitats préhistoriques des australopithéques aux premiers agriculteurs*. Cracovie-Paris.
- Julien M., 1992. "Vers l'interprétation ethnographique des sols d'habitat. La fouille et l'analyse spatiale", in: Garanger J., dir., 1992.
- Kourtesis-Philippakis G., 1983. "Habitation et préparation d'un déplacement saisonnier des chasseurs paléolithiques en Epire, Grèce". *Séminaire sur les structures d'habitat. Circulation et échanges. Le déplacement et le séjour*. Paris, Collège de France.
- Leakey M. D., 1971. *Olovwai Gorge Vol. 1. Palaeolithic Deposits in Beds I and II*. 1960-62. Cambridge.
- Leroi-Gourhan A. et Brezillon M., 1966. *L'habitation magdalénienne ne 1 de Pincevent près de Montreuil (Seine et Marne)*. Paris.
- Leroi-Gourhan A. et Brezillon M., 1972. *Fouilles de Pincevent. Essai d'analyse ethnographique d'un habitat magdalénien* (la section 36). 2 vol., Paris.
- Lumley H., 1969. *Une cabane acheuléenne dans la grotte du Lazaret (Nice)*. Paris.

κρίνεται μια ζώνη ανάπτυξης, ενώ στο εξωτερικό εντοπίστηκαν και άλλες εστίες καθώς και η ζώνη απορριμμάτων. Μια από αυτές τις μονάδες (Habitation No. 1) αποτελείτο από τρεις ευθυγραμμισμένες κυκλικές δομές, που έμισαν με σκηνές από δέρμα στερεωμένες στο έδαφος με χώμα (εικ. 12, 13).

Οι γνωστες μας για την κατοίκηση στη Μεσογειακή Ευρώπη κατά τις προχωρημένες φάσεις της Ύστερης Παλαιολιθικής είναι περιορισμένες. Οι θέσεις αυτούχων χώρων της Επιγκραβέττιας είναι σπάνιες και τις μοναδική στοιχεία (όχι ακόμα ικανά να μας δώσουν μια συνθετική εικόνα) προέρχονται από ιταλικές θέσεις.

Στην Ελλάδα, η πλειονότητα των παλαιολιθικών θέσεων έχει ανασκαφεί με το σύστημα της κάθετης στρωματογραφήκης τομής. Εποιηθήσαντας δομές κατοικιας μάς διαφεύγουν. Εξαιρέση ίσως αποτελεί η ανασκαφή στο Κλειδί, η οποία σε μερικά σημεία επεκτάθηκε οριζόντια, και χάρι σ' αυτό σημειώθηκε η παρουσία εστίων. Στην Ήπειρο επίσης προτάθηκε ένα μοντέλο διακίνησης των παλαιολιθικών κυνηγών μεταξύ των ορεινών και πεδινών θέσεων, μοντέλο που αμφισβήτηθηκε αργότερα.

Habitation

G. Kourtesi-Filippakis

Caves, rock-shelters and open air sites were the places of settlement of Palaeolithic man. Depending on the character of the settlement we distinguish the permanent or camp-base, which was comprising mainly dwellings, the killing-sites as well as the butchering-sites. We have a very good knowledge of the function of a broader area of habitation and trafficking of human groups only as regards these regions which present a dense habitation and have been thoroughly studied. There, already since the Middle Palaeolithic, a series of small, clearly defined territory exists, each comprising a main permanent or camp-base and a row of satellite sites around it, where other activities, such as hunting, collecting, working of stone raw materials, were taking place.

The structural element of dwellings which have been preserved are protective low walls, heaps of stones, hearths, pavis surfaces, piles of mammoth bones and tusks, etc. The oldest remains of dwellings came to light at the locations Olduvai and Melka Kontoure in Africa and were dated around 1.7 million years ago. In Europe, sites of Early Palaeolithic dwellings have been located in France (Solhéac, Terra Amata, Lazaré) and in Italy (Isernia, La Pineta), while many other dwellings of the Middle Palaeolithic have been located in the broader European area (Molodova, Fontmaure). The inhabitation of caves has also produced structures which offered to man shelter from cold and humidity.

The Late Palaeolithic presents a great variety of materials and forms of dwellings. In West Europe stone was used for pavements and low protective walls, while the superstructure was made from perishable materials, such as wood. The dwellings had a circular form and lied on the surface of the ground (Pincevent, Etiolles, etc). In East Europe animal materials were used, such as mammoth tusks. The form of structures, of large dimensions in general, varied, while most of the dwellings lied almost under the ground (Meziritch, Kostenki).

In Greece, dwelling structures of the Late Palaeolithic came to light at the site Kleidi in Epirus.

10. Αναπαράσταση της κατοικίας στη θέση Meziritch στην Ουκρανία.
(Από L'habitat préhistorique, CNDP, 1979).

11. Η θέση Pincevent στη Γαλλία. Συνθετική κάρτα της μονάδας Habitation No. 1. (Κατά A. Leroy - Gourhan και M. Brézillon, 1966).
Υπέρτατη Παλαιολιθική.
Εποχές: I, II, III.
Χώροι ζωής: Τοπίον των κατόλοιπων: IV, V, VI.
Άδειοι χώροι: VII, VIII, IX.
Εσωτερικοί χώροι: X.
Εισόδος: XI, XII, XIII.
Χώροι απορριμμάτων: XIV
εώς XVI.

12. Οι τρεις εστίες της Habitation No. 1 στη θέση Pincevent, Γαλλία. (Κατά A. Leroy - Gourhan). Υπέρτατη Παλαιολιθική.

13. Αναπαράσταση της Habitation No. 1 στη θέση Pincevent, Γαλλία. (Κατά A. Leroy - Gourhan). Υπέρτατη Παλαιολιθική.